

Boekbespreking

Een geweldig handboek dat er geen wil zijn

Rudi Laermans

KU Leuven

rudi.laermans@kuleuven.be**Mark van Ostaijen (2018)****Wij zijn ons: Een kleine sociologie van grote denkers.**

Nijmegen: Vantilt.

159 pagina's, €15,00,

ISBN 9789460043970.

Hoewel bestuurssocioloog Mark van Ostaijen in een voetnoot opmerkt dat *Wij zijn ons* 'geen verkapt eerstejaarsleerboek sociologie' (p. 145) is, mag het van mij meteen op de leeslijst bij iedere Nederlandstalige inleiding in de sociologie aan universiteiten of hogescholen. In elf hoofdstukken die zich elk als een zelfstandig essay laten lezen, presenteert hij immers in een zwierige taal een aantal sociologische basisinzichten. Ze zijn telkens verbonden met een Bekende Naam: de onontkoombaarheid van zelfpresentatie en gedistantieerd rollenspel (Erving Goffman), de machtsgeladen dynamiek tussen binnen- en buitenstaanders (Norbert Elias), de cruciale rol van cultureel kapitaal in de reproductie van sociale ongelijkheid (Pierre Bourdieu), het belang van sociale definities of constructies bij zichzelf waarmakende voorspellingen (Robert Merton) ... Een beetje degelijk sociologisch handboek behandelt deze ideeën eveneens, maar Van Ostaijen zet ze direct in om hedendaagse fenomenen te begrijpen en benadrukt zo meteen hun actuele relevantie. De bekoring van internet bijvoorbeeld verbindt hij met de notie van gulzige instituties (Lewis Coser) en het blijvend succes van voetbal betreft hij op Emile Durkheims analyse van religie: een groep heeft behoefte aan collectieve rituelen waarin ze zichzelf verheerlijkt en haar waarden sacraliseert.

Voor studenten sociologie zijn dit leerrijke voorbeelden. Als pleitbezorger van een sociologie die zich niet opsluit in een academische ivoren toren, beoogt Van Ostaijen evenwel een bredere impact. Hij beschouwt zijn bescheiden boek – qua omvang goed 150 pagina’s – als een noodzakelijke correctie op de dominante psychologisering van sociale thema’s en problemen binnen het publieke debat. Die tendens hangt samen met de toegenomen individualisering van het samenleven. Sociologen mogen zich daar echter niet bij neerleggen, zo stelt Van Ostaijen terecht. Ze moeten blijven hameren op de verwevenheid van individuele en sociale factoren, van schijnbaar louter persoonlijke problemen en bredere maatschappelijke structuren of ontwikkelingen. Dat is inderdaad een oproep voor meer sociologische verbeeldingskracht (Charles Wright Mills) in het brede maatschappelijke midden. *Wij zijn ons* draagt daar met verve toe bij, door de blijvende waarde te onderstrepen van binnen de sociologie ingeburgerde inzichten. Daarom ben ik het evenmin eens met de uitspraak – gedaan in dezelfde voetnoot als die waar ik al aan refereerde – dat het boek ‘geen poging [is] om klassieke sociologen te canoniseren’: het bevestigt wel degelijk de aura die namen als Max Weber of Robert Merton in sociaalwetenschappelijke kring omkranst. Van Ostaijen hanteert gelukkig wel een brede visie op de sociologische canon. Hij rekent daar bijvoorbeeld ook Georg Simmel (vaak weggezet als filosoof), sociaalpsycholoog Fathali Moghaddam en historicus Johan Huizinga toe.

Natuurlijk heb ik af en toe ook wel in stilte gemopperd tijdens het lezen van dit boek. Zo beroept het hoofdstuk ‘Wij zijn schandalig: Diederik Stapel, Lance Armstrong en #metoo’ zich op Webers diagnose van de moderniteit. In een moderne samenleving primeert in almaar meer levenssferen het doelrationeel handelen, of het zo efficiënt mogelijk nastreven van doelen. Dat gebeurt wel genormeerd: sommige middelen zijn legitiem, andere niet. Bij een al te doelrationele instelling gaan die normen soms overboord. In de strijd om aanzien sjoemelen wetenschappers dan met methodologische regels; of sporters nemen doping omdat ze per se willen zegevieren. ‘Normoverschrijdend gedrag gedijt in een cultuur van top 10-lijstjes waarin het vergaren van macht, geld en prestige vooropstaat. Het is de voedingsbodem voor advocaten en politici die moeten “scoren”, wetenschappers die publicatiepunten en onderzoeksgeld moeten “binnenhalen” en sporters die permanent moeten winnen’, besluit Van Ostaijen (p. 36). Dat klopt uiteraard, maar de voor de hand liggende referentie is hier toch eerder Mertons herformulering van het anomiebegrip, ook al veronderstelt dat het overwicht van een berekenende op een normatieve instelling.

Ik heb altijd ook bedenkingen gehad bij het onkritisch toepassen van Durkheims benadering van religie op seculiere fenomenen als voetbal. Durkheim heeft een eenzijdige kijk op religie: door in een onalledaagse sfeer middels een ritueel gevoelens van verbondenheid op te wekken, krijgt de groepssolidariteit een boost en worden tegelijk cruciale collectieve waarden bekrachtigd. Van Ostaijen neemt die opvatting over, wat kan natuurlijk. Maar hij had er wel mogen bij vertellen dat

---

Durkheims godsdienstsociologie de joods-christelijke traditie tot maatstaf van religie neemt en dus etnocentrisch is. Lang niet alle religies, oosterse voorop, stellen immers collectieve rituelen centraal in de beleving van het sacrale. Tegelijk blijft het een leuk idee dat het altijd goed doet in een college: in geseclariseerde tijden gaat de voorheen religieus gekaderde beleving van onderlinge solidariteit en groepswaarden gewoon door. Dat een voetbalwedstrijd ten dele een collectief ritueel is, is deels waar – en dus deels ook onwaar. Een match creëert bij de supporters van beide ploegen ongetwijfeld een onderlinge verbondenheid, zij het dat daarbij ook een ‘wij tegen zij’-logica speelt. Maar is die tijdelijke cohesie rond het veld ook de uitdrukking van een breder groepsgevoel? Bij kleine plaatselijke clubs of internationale competities zal dat opgaan, maar evengoed kan je te maken hebben met een massa van geïndividualiseerde mensen of kleinere vriendengroepen die gedurende een korte tijdspanne een collectief geheel vormen dat bij het einde van de wedstrijd opnieuw verbreekt. Welke gedeelde waarden – in Durkheims terminologie: welk collectief bewustzijn – worden trouwens gezamenlijk gevierd tijdens een voetbalwedstrijd? Het liberale ideaal van onderlinge competitie?

Dit zijn echter randopmerkingen bij het soort van publicatie dat in het Nederlandse taalgebied stilaan een rariteit wordt: een in een vlotte taal geschreven sociologisch publieksboek. Het is al vaker gezegd, maar het wordt er niet minder waar om: des te meer sociologen zich om redenen van internationalisering afkeren van de samenleving die ze bestuderen, des te kleiner hun algemene legitimiteit. Daarom doen boeken als *Wij zijn ons* – mooie titel trouwens – er echt wel toe.

Over de auteur

Rudi Laermans is gewoon hoogleraar sociale theorie en kunstsociologie aan de Faculteit Sociale Wetenschappen van de KU Leuven.